

*О.Л. Михальська,
аспірантка,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

БЮДЖЕТУВАННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОЛІЙНО-ЖИРОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЯК УМОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ ЇХ ОБЛІКУ

Актуальність проблеми. Бюджетування є самим деталізованим рівнем планування і являє собою процес підготовки окремих бюджетів по структурних підрозділах або функціональних сферах підприємства, розроблених на основі затверджених вищим керівництвом програм. Інколи цей термін трактується більш широко, як цілісна система вибору тактичних цілей планування на рівні підприємства в рамках прийнятої стратегії, розробки планів (кошторисів витрат та доходів) майбутніх операцій та контролю виконання цих планів, тобто по суті як система внутрішнього фінансового управління. Тому бюджетування є однією з прогресивних систем оперативного планування.

Аналіз останніх досліджень. В сьогоднішній економічній літературі проблемі бюджетування присвячені наукові праці Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, С. Ковтун, О.Є.Кузьмін, Л.В. Нападовської, О.В. Олійник та інших. Разом з тим ця проблема потребує і подальшого дослідження та висвітлення, в зв'язку з відсутністю єдиної точки зору у його трактуванні. Це викликано тим, що термін «бюджетування» запозичений, а тому не виключені недоліки перекладу, адже перекладають економічну літературу не завжди фахівці. Крім того, бюджетування є внутрішньою справою підприємства і не регулюється законодавчо, відповідно відсутня науково розроблена та нормативно закріплена термінологія.

© О.Л. Михальська, 2013

У більш ширшому розумінні бюджет - це оперативний план діяльності підприємства на основі збалансування у вартісному вимірнику, що виступає засобом контролю та регулювання діяльності підприємства.

Сутність системи бюджетування, полягає в тому, що на вході бюджетні показники представлені окремими бюджетами структурних підрозділів підприємств, далі - процес їх виконання, на виході - фактичні показники виконання бюджету. Роль зворотного зв'язку відіграє бюджетний контроль.

Викладання основного матеріалу. Систему бюджетування можна розглядати як систему планування, обліку та контролю за фінансовими потоками в розрізі «центрів відповідальності» за статтями бюджету. Бюджетування є підсистемою загальної системи управління підприємством, де основними функціями є планування та контроль.

Інформаційною базою бюджетування є бухгалтерський облік, який, крім того, що надає необхідну інформацію як для бюджетного планування, контролю та аналізу виконання бюджету, є також однією зі складових бюджетного процесу. В цілому процес бюджетування здійснюється наступним чином: на основі інформації про зовнішнє середовище та звітної (облікової) інформації складаються та затверджуються бюджети структурних підрозділів підприємства, далі відбувається процес виконання бюджетів всіх рівнів, який відображається за допомогою системи обліку, формуються звіти про виконання бюджетів, на підставі яких здійснюється контроль за їх дотриманням та аналіз виконання.

Отже, бухгалтерський облік відіграє одну із головних ролей у здійсненні бюджетування. Він одночасно проявляється і як процес - шляхом відображення руху наявних засобів, і як система - є інформаційною базою для організації всього процесу бюджетування на підприємстві.

Розробка бюджету являє собою процес планування. Суттєва різниця між бюджетуванням і плануванням полягає в тому, що плани «заглядають» в майбутнє на декілька років вперед, а бюджет, як правило, розраховується тільки на поточний рік.

Бюджет являє собою фінансовий документ, який складено до того, як господарські операції, що очікуються виконуються. Іншими словами бюджет - це кількісний план у вартісному вигляді, підготовлений та прийнятий до початку певного періоду, який показує заплановану величину доходу, яка має бути одержана, або витрати, які мають бути здійснені протягом цього періоду.

Деталізовані бюджети складають на обмежений період, як правило, максимум на рік, з поділом на більш короткі періоди: квартали або місяці. Планування на короткострокові періоди викликане цілями контролю управління. Наприкінці контрольного періоду фактичні дані порівнюють з бюджетними значеннями для аналізу і оцінки поточної діяльності.

Протягом року бюджети можуть коригуватися з врахуванням обставин, що змінюються. Широко застосовуються безперервні, або «гнучкі» *бюджети*. Зміст їх полягає в тому, що, по мірі завершення місяця або кварталу, до бюджету додається наступний деталізований бюджет, чим забезпечується безперервне внутрішньорічне планування. В цілому періодичність розробки бюджетів визначається обсягом даних, що плануються та вимогами певного підприємства.

Стимулююча роль бюджетів проявляється ще більше, якщо менеджери приймають активну участь в розробці бюджету свого підрозділу.

Таким чином, бюджет являє собою кошторис про бажані результати на момент формування бюджету. Ретельно підготований бюджет є найкращим стандартом, на підставі якого порівнюють фактично досягнуті результати, тому що він поєднує оцінку ефекту всіх змінних, що прогнозувалися під час розробки бюджету.

Співставлення фактичних даних з бюджетними акцентує увагу над проблемними ділянками, на які в першу чергу слід звернути

увагу менеджерів та в якому напрямі спрямувати необхідні управлінські рішення. Аналіз відхилень між фактично досягнутими результатами та даними бюджету дозволяє:

виділити проблемну ділянку, яка вимагає першочергової уваги;
виявити нові можливості зростання доходу та економії витрат, які непередбачені в процесі розробки бюджету;
доказати, що початковий бюджет певною мірою був нереальним.

Відхилення від бюджету, що визначаються щомісячно, є механізмом контролю протягом всього бюджетного періоду. Співставлення фактичних та бюджетних даних за рік є головним фактором оцінки кожного «центру відповідальності» та його керівника в кінці року, премії менеджерам можуть встановлювати як певний відсоток позитивного відхилення за його «центром відповідальності» (наприклад, суми економії матеріалів або оплати праці).

Якщо синтезувати вищевикладене, то можна сформулювати, що планування базується на середньому за минулі періоди, а в основі бюджетування - лежать поточні нормативи сьогодення.

Необхідність реально і правильно оцінювати вплив цих умов ставить перед олійно-жировими підприємствами складне завдання щодо прогнозування тих чи інших змін і своєчасного реагування на них. Сьогодні цьому заважають цілий ряд факторів, головними з яких є:

- управління витратами і доходами здійснюється тільки на рівні верхньої ієрархії керівництва підприємством - адміністрацією, а не на рівні цехів;

- відсутня децентралізована система обліку, контролю і аналізу до рівня цехів, як «центрів відповідальності».

Олійно-жирове виробництво за технологією є передільними – (до 8 переділів), результатом кожного є напівфабрикат, який передається на наступний переділ (стадію виробництва). Тому і

виникає необхідність контролювати витрати, що формують виробничу собівартість напівфабрикату на кожному переділі.

Для ефективного функціонування бюджетування, облік повинен обробляти інформацію про діяльність окремих цехів-переділів - «центрів відповідальності» та окремих агрегатів, машин, установок - «центрів витрат», з деталізацією останніх за «місцями виникнення витрат», це здійснюють в управлінському обліку.

Виділення «центрів відповідальності» дозволяє суттєво підвищити ефективність управлінського обліку, контролю та управління, а також оцінювати і контролювати результати діяльності кожного виробничого підрозділу, визначаючи їх внесок в досягнення основної мети олійно-жирового підприємства – економії витрат і забезпечення його максимальної прибутковості.

Ефективно діючий управлінський облік, за вказаними центрами, можна побудувати лише тоді, коли для кожного «центру» визначені умови, мета і задачі, а також розподілена відповідальність за показниками діяльності і за ресурси.

«Центр відповідальності» і «центр витрат» охоплюють не тільки об'єкт виробничого структурного підрозділу, але й його посадових осіб, на яких покладено відповідальність за виконання певних функцій управління і для яких встановлені цільові значення показників, що контролюються.

Висновки. Отже, під бюджетуванням олійно-жирових підприємств, які за технологією є переділами виробництва, ми розуміємо складання кошторисів, облік, контроль та аналіз за цехами-переділами, що виступають «центрами відповідальності». Тобто, це система, яка вимірює та оцінює відповідність досягнутих результатів певного бюджетного цеху-переділу.

Завдяки специфіці повноважень та «вбудованим» в систему бюджетування механізмам (обліку, контролю, аналізу) будь-які відхилення від планових показників фіксуються не тільки по відповідальній особі кожного «центру відповідальності», але й з

деталізацією по «центрах витрат» - машинах, апаратах, агрегатах та «місцях виникнення витрат».

Таким чином, ефективна система бюджетування на олійно-жирових підприємствах можлива лише завдяки обліку за «центрами відповідальності», з деталізацією за «центрами витрат» і «місцях виникнення витрат», що дозволяє кількісно співставляти та оцінювати вклад різних підрозділів у зміну кінцевих фінансових результатів підприємства.

Список використаних джерел

1. Голов С.В. Управлінський облік. Підручник. – 4-те вид. – К.: Лібра, 2008. – 704с.
2. Нападовська Л.В. Управлінський облік: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К. : Книга, 2004. – 544с.
3. Олійник О.В. Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін. Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2008 – 652 с.
4. Кузьмін О.Є. Бюджетування в системі управління організацією: теоретичні та прикладні засади: [монографія] / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – К.: Кондор, 2007. – 234
5. Ковтун С. Бюджетування на сучасному підприємстві, або як ефективно управляти фінансами / С. Ковтун. – Х.: Фактор, 2005. – 340 с.